

УДК 631.164.23

Бойченко Е.Б.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств,
старший науковий співробітник
Інституту економіко-правових досліджень
Національної академії наук України

ВПЛИВ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЧИННИКІВ НА ВІДТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО СОЦІУМУ

У статті доведено, що на відтворення регіонального соціуму впливають, перш за все, правовий і соціально-економічний чинник. Вплив правового чинника полягає у тому, що існуюче законодавство України створює правову систему життєдіяльності регіонального соціуму, дія якої полягає у формуванні та регулюванні всіх сфер соціального життя населення. Дія соціально-економічного чинника полягає в створенні системи соціального захисту регіонального соціуму, що забезпечує достатній рівень життя населенню.

Ключові слова: регіональний соціум, відтворення соціального життя, правовий та соціально-економічний чинники, правова система, соціальний захист.

Бойченко Э.Б. ВЛИЯНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ НА ВОСПРОИЗВОДСТВО РЕГИОНАЛЬНОГО СОЦИУМА

В статье доказано, что на воспроизводство регионального социума влияют, прежде всего, правовой и социально-экономический факторы. Влияние правового фактора заключается в том, что существующее законодательство Украины создает правовую систему жизнедеятельности регионального социума, действие которой заключается в формировании и регулировании всех сфер социальной жизни населения. Действие социально-экономического фактора заключается в создании системы социальной защиты регионального социума, которая призвана обеспечить достаточный уровень жизни населению.

Ключевые слова: региональный социум, воспроизводство социальной жизни, правовой и социально-экономический факторы, правовая система, социальная защита.

Boychenko E.B. INFLUENCE OF INSTITUTIONAL FACTORS ON THE REPRODUCTION OF THE REGIONAL SOCIETY

In this paper we prove that the reproduction of the regional society is influenced, above all, legal and socio-economic factors. The impact of the legal factor is that the existing legislation of Ukraine creates the legal system of the activity of the regional society, which consists in the formation and regulation of all spheres of social life. The effect of socio-economic factor is to create a system of social protection of the regional society, which is to ensure an adequate standard of living for the population.

Keywords: regional society, reproduction of social life, legal and socio-economic factors, legal system, social protection.

Постановка проблеми. Сучасні умови відтворення регіонального соціуму відзначаються складними економічними та соціальними явищами і процесами, які притаманні всім регіонам України. Аналізуючи проблеми відтворення регіонального соціуму останніх років, слід позначити, що воно відбувається в умовах низької народжуваності, високої смертності, особливо в працездатному віці, від'ємного салдо міграційних процесів. Наслідком трансформації демографічних тенденцій стає не тільки скорочення чисельності населення, але і його старіння, що призводить до змін у віковій структурі. Посилення навантаження на працездатне населення за рахунок осіб старших вікових груп загострює економічні та соціальні проблеми в українському суспільстві. За цих умов зростає роль та значення як державної, так і місцевих органів влади в забезпеченні соціальних стандартів життєдіяльності регіонального соціуму, яка дозволяє активізувати соціальний захист населення, а також регулювати й контролювати рівень його якості.

Реалізація соціальних прав та державних гарантій, визначених Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами створюють інституціональні умови відтворення регіонального соціуму. Отже, на сьогоднішній день актуальним питанням стає визначення впливу інституційних чинників на відтворення регіонального соціуму, на які, насамперед, необхідно звернути увагу при розробці відповідних програм соціально-економічного розвитку території.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У працях А. Арато [1], В. Васильченко, А. Гриненко, О. Грішнєвої [2] та ін. подано інституціональні ас-

пекти відтворення населення. Однак, цього виявляється недостатньо для обґрунтування передумов відтворення регіонального соціуму.

Постановка завдання. Метою статті є визначення впливу інституційних чинників на відтворення регіонального соціуму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституційні чинники (від лат. *institutio* – настанови, вказівки), пов'язані з управлінням, регулюванням окремих сфер, галузей, економічних і суспільних відносин, що роблять вплив на розвиток регіонального соціуму, доцільно розглядати з погляду відтворення соціального життя відповідної території: населення і трудових ресурсів, суспільного здоров'я, освітнього рівня та умов культурного розвитку населення. З точки зору впливу інституційних чинників на відтворення соціального життя регіонального соціуму, до числа цих факторів належать правовий, соціально-економічний тощо.

Правовою основою відтворення регіонального соціуму є законодавчі та нормативні акти, які визначають умови формування і функціонування всіх сфер його життєдіяльності. Дія правового чинника полягає в тому, що держава, втручаючись у розвиток процесів, протікаючих у соціальному житті населення, створює правову систему взаємовідносин у всіх сферах життєдіяльності регіонального соціуму. Правова система спирається на конституцію, кодекси, закони, постанови, укази, положення, які є переважною формою правового регулювання суспільних відносин, прийнятих державою, де регулюються найбільш важливі суспільні відносини та регламентуються відповідні гарантії, захист та обов'язки людини. Отже, правова система, яка є визначальною основою фор-

мування та регулювання соціального життя регіонального соціуму, в якій держава і громадяни однаково відповідальні одне перед одним і перед законом, включає не лише формування структур влади, які здатні забезпечити дотримання законності та прав громадян, але й широкий спектр соціальних груп і прошарків зі своїми специфічними інтересами, особливо правовою, політичною, соціальною й економічною поведінкою [1, с. 94].

Слід зазначити, що місцеві органи влади кожного окремого регіону, враховуючи територіальні, національні, релігійні, культурні, економічні, соціальні та інші особливості життєдіяльності регіонального соціуму, затверджують регіональні положення, постанови, програми розвитку, визначальною основою яких є загальнонаціональні нормативно-правові акти, що повинні стати важливим інструментом, сприяючим соціально-економічному розвитку відповідної території.

Нормативно-правові акти державного регулювання відтворення населення, до яких належать Конституція України, Кодекс законів про працю України, Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» та інші, забезпечують формування відповідної правової основи, яка створює умови для демографічного розвитку суспільства. Необхідність державного регулювання процесів відтворення регіонального соціуму зумовлена необхідністю задоволення суспільної потреби у відтворенні населення та його розміщенні на території в масштабах і пропорціях, які б відповідали перспективам соціально-економічного розвитку території; по-друге, тим, що демографічні процеси та їх об'єктивні суспільно-економічні детермінанти пов'язані безпосередньо через сферу суспільної та індивідуальної свідомості, що виявляється в умовах життєдіяльності й впливає на демографічну поведінку людей [2].

Слід зазначити, що демографічні процеси є найбільш стійкими та інерційними. Негативні тенденції сучасного розвитку демографічних процесів свідчать про очевидну демографічну кризу, яка є наслідком деформацій життєдіяльності суспільства. Так динаміка зміни чисельності населення в Донецькій області дозволяє стверджувати, що починаючи з 1992р. тут сформувалася ситуація, зумовлена природним зниженням чисельності населення: з 1992 по 2012 р. – майже на 1 млн. осіб (18,1%) [3].

З метою поліпшення якісних характеристик рівня життя населення та гармонізації процесів його відтворення, відновлення сімейних цінностей, забезпечення морального здоров'я сім'ї, виховання свідомого батьківства та запобігання соціальному сирітству в Україні було впроваджено низку державних соціальних програм, спрямованих на вирішення різноманітних проблем щодо відтворення населення. Основними з них було прийняття в 2004 р. Концепції демографічного розвитку на 2005-2015 рр. (у 2006 р. ця Концепція втратила свою чинність), та на її засаді в 2006 р. розроблена та прийнята Стратегія демографічного розвитку України на 2006-2015 рр.

Також сучасне законодавство України передбачає захист жінки як суб'єкта, фізіологічно здатного до материнства. Правові норми з охорони праці жінок в Україні враховують фізіологічні особливості жіночого організму, допомагають створити безпечні умови та сприятливий режим праці. Законом України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [4] передбачається державна допомога, яка спрямовується на соціальний захист сімей із дітьми. Державою гаранту-

ється рівень матеріальної підтримки сімей з дітьми через надання державної допомоги з урахуванням складу сім'ї, її прибутків, віку, стану здоров'я дітей тощо.

Правове регулювання процесів відтворення трудових ресурсів здійснюється за допомогою норм національного трудового права, які містяться в основних положеннях Конституції України [5]. Так, у головному державному документі задекларовано основні права і свободи громадян у сфері праці. Окрім Конституції України, важливими нормативно-правовими документами, що регулюють відтворення трудових ресурсів, є Кодекс законів про працю України [6], Господарський кодекс України [7], Закони України «Про оплату праці» [8], «Про зайнятість населення» [9], «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [10], «Про освіту» [11], «Про охорону праці» [12], та інші законодавчі акти.

В основу Закону України «Про зайнятість населення» покладено два основні міжнародні принципи, які відображені в Конституції України. Перший – це виключне право громадян розпоряджатися своїми здібностями до праці; виключається примусова праця, крім випадків, визначених законом. Другий принцип полягає у відповідальності держави за створення умов для реалізації права на працю [13].

До об'єктів правового регулювання процесів відтворення трудових ресурсів слід віднести підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників; розподіл та перерозподіл робочої сили; зайнятість (регулювання пропозиції робочої сили та робочих місць); соціальні відносини між роботодавцями і працівниками; трудові відносини (умови найму, оплата праці, охорона праці, звільнення).

Для сприяння зайнятості населення в Україні функціонує Державна служба зайнятості як централізована державна система, діяльність якої регламентує Закон України «Про зайнятість населення». Ця структура призначена розв'язувати такі завдання: аналіз ринку праці та інформування про його стан; трудове посередництво і сприяння роботодавцям у забезпеченні підприємств робочою силою, а громадянам – в одержанні роботи; регулювання ринку праці, яке здійснюється як через трудове посередництво, так і через реалізацію програм профорієнтації, а також сприяння зайнятості; допомога безробітним, яка включає як попередні функції, так і матеріальну підтримку на період безробіття; безпосередня участь у розробці і реалізації державних і територіальних програм зайнятості; безпосередня участь у реалізації державної політики зайнятості тощо [9].

Сучасне національне законодавство в сфері охорони здоров'я, насамперед Конституція України, закріпило в численних статтях права людини в сфері охорони здоров'я, джерела фінансування, компетенцію різних органів державної влади та місцевого самоврядування тощо. Так, у ст. 49 Конституції України закріплено право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування, дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя [5]. Ця норма відобразила вимоги всесвітніх і регіональних міжнародно-правових стандартів у сфері охорони здоров'я [14, с. 3].

Існуючі негативні тенденції погіршення стану здоров'я населення як України, так і Донецького регіону дозволяють стверджувати, що тільки три чверті населення можна вважати здоровими. Стан здоров'я населення виступає визначальним компонентом показника смертності в регіоні. Донецька область входить до числа регіонів з найбільш високим його рівнем. Так у 2012 році показник смертності населення становив 11,2 померлих у розрахунку на 1000 жителів при середньому в Україні – 10,8 [3]. Необхідно звернути увагу на те, що високі показники смертності фіксуються серед працездатного населення (смертність у віці від 20 до 59 років становить 35%, у віці до 19 років – 6,8%), тоді як у європейських країнах – це старші вікові групи.

Рівень захворюваності, так само як і рівень смертності населення Донецького регіону, залишається критичним: майже 40% населення регіону – це інваліди та особи, які перебувають на диспансерному обліку, тобто потребують систематичного лікування. Як наслідок, середня очікувана тривалість життя при народженні в регіоні була нижчою не тільки порівняно з європейськими країнами з перехідною економікою на 5–6 років, економічно розвиненими країнами на 9 – 13, а й нижчою, ніж середня тривалість життя в Україні на 1,5 роки [3].

Отже, для забезпечення суспільного здоров'я регіонального соціуму виникає гостра необхідність у розробці відповідних заходів, спрямованих на забезпечення збереження й розвитку фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості життя [15]. Створення цих умов здійснюється на низці принципів, що одержали закріплення в Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [16]. До них, зокрема, належать: визнання охорони здоров'я пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави, одним із головних факторів виживання та розвитку народу України; дотримання прав і свобод людини і громадянина в галузі охорони здоров'я та забезпечення пов'язаних з ними державних гарантій; підвищений медико-соціальний захист найбільш вразливих верств населення; загальнодоступність медичної допомоги та інших послуг у галузі охорони здоров'я; відповідність завданням і рівню соціально-економічного та культурного розвитку суспільства, наукова обґрунтованість, матеріально-технічна і фінансова забезпеченість; орієнтація на сучасні стандарти здоров'я і медичну допомогу, поєднання вітчизняних традицій та досягнень із світовим досвідом у галузі охорони здоров'я; запобіжно-профілактичний характер, комплексний соціальний, екологічний та медичний підхід до охорони здоров'я; багатокладність економіки охорони здоров'я і багатоканальність її фінансування, поєднання державних гарантій з демонополізацією та заохоченням підприємництва і конкуренції; децентралізація державного управління, розвиток самоуправління і самостійності працівників охорони здоров'я на правих та договірних підставах [17].

У преамбулі цього Закону зазначається, що кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство й держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я та збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту й відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, удосконален-

ня медичної допомоги та запровадження здорового способу життя [18].

Ефективність заходів щодо збереження суспільного здоров'я регіонального соціуму значною мірою визначається їх регіональними особливостями. Концепція місцевого самоврядування передбачає участь регіонів у розробці та виконанні національних, державних і регіональних програм у галузі охорони здоров'я. Зокрема, політика в цій галузі має бути єдиною за своєю метою та регіональною за складом засобів її досягнення.

Таким чином, існуючі нормативно-правові акти, загальнодержавні та регіональні програми прямо чи опосередковано впливають на стан суспільного здоров'я регіонального соціуму та систему його охорони. Регіоналізація політики у галузі охорони здоров'я є складовою розв'язання не лише регіональних, а й загальнонаціональних проблем розвитку.

Виходячи із концептуальних норм Конституції України, метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення його освітнього рівня, забезпечення кваліфікованими фахівцями [11].

Законодавство України про освіту базується на Конституції України, Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)» [19], Національній доктрині розвитку освіти [20] та Законах України «Про освіту» [11], «Про вищу освіту» [21]. Сюди слід віднести і значну кількість підзаконних нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України: Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) [22], Наказ МОН «Щодо Положення про організацію наукової, науково технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації» [23], Постанову КМУ «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» [24] та інші документи. У сфері освіти складається цілий конгломерат суспільних відносин – освітніх, фінансових, управлінських, організаційних, які регулюються різними галузями законодавства – конституційним, адміністративним, трудовим, цивільним, кримінальним тощо [25, с. 452].

Сучасні нормативно-правові акти охоплюють широкий спектр питань у сфері освіти, зокрема: структуру освіти; освітні стандарти; правовий статус, процедуру створення та ліквідації навчального закладу; організацію навчально-виховного процесу, права й обов'язки його учасників; фінансово-економічні відносини в системі професійної освіти; міжнародне співробітництво тощо [26, с. 63].

Серед пріоритетних завдань, розв'язання яких повинна забезпечувати система освіти, є охоплення навчанням усіх дітей дошкільного та шкільного віку, створення умов для їх особистісного розвитку, рівного доступу до якісної освіти, забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних працівників.

Незважаючи на те, що дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні, доведено, що охоплення дітей Донецької області цією освітою є недостатнім. Мережа дошкільної освіти потерпає від безперервного скорочення та перепрофілювання. Особливо це стосується дітей із сільської місцевості. Так за період 1990–2012 рр. зменшення дошкільних

закладів освіти в Донецькій області становить більш ніж 50% [3]. Таке зменшення пов'язано, перш за все, зі скороченням чисельності народжених у 90-х рр. XX ст. та контингенту дітей дошкільного віку. Але, за останні десять років у Донецькій області відбулося збільшення чисельності народжених і, як наслідок, виникнення дефіциту місць у дошкільних закладах. А це, у свою чергу, призвело до порушення норм Закону України «Про освіту» про доступність освітніх послуг, що надаються державою.

Негативні тенденції виявлено і в структурі загальноосвітніх навчальних закладів Донецької області, де спостерігається стабільна динаміка зниження кількості навчальних закладів I–II ступенів – на 158 установ за період із 1990/91 навч. р. по 2012/2013 навч. р. (на 12,3%). Мережі позашкільної освіти також властива тенденція до скорочення [3]. Причиною цього явища є не зменшення потреби в цій складовій освіти, а недостатнє фінансування галузі. Особливо інтенсивно ці процеси відбуваються в сільській місцевості, хоча вони і мають обґрунтований характер, але можуть привести до негативних соціальних наслідків.

Функціонування сфери культури в Україні здійснюється на основі існуючих нормативно-правових актів, які є визначальною правовою основою діяльності в цій сфері. Так, у ст. 11 Конституції України зазначено, що держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин держави [3].

Важливим документом, що регламентує діяльність у сфері культури є Закон України «Про культуру» [27], де визначено правові, економічні, соціальні, організаційні засади розвитку культури в суспільстві та позначений механізм регулювання суспільних відносин у сфері створення, поширення, збереження і використання культурних цінностей. Саме цей Закон визначає правові засади діяльності в сфері культури, до яких відносяться: визнання культури як одного із головних чинників самобутності української нації та національних меншин; затвердження гуманістичних ідей, високих моральних засад у суспільному житті, орієнтація як на національні, так і на загальнолюдські цінності; збереження і примноження культурних надбань; гарантування свободи творчої діяльності; доступність культурних цінностей; забезпечення умов для творчого розвитку особистості, підвищення культурного рівня та естетичного виховання громадян; заохочення благодійної діяльності в сфері культури; міжнародне культурне співробітництво; визнання пріоритету міжнародно-правових актів у сфері культури; поєднання державних і громадських засад у забезпеченні розвитку культури та ін.

Дія соціально-економічного чинника проявляється через створення умов, необхідних для відтворення регіонального соціуму, надання відповідних гарантій їх забезпечення, а також у діяльності держави з управління й розвитку соціальної сфери. Соціальні гарантії є зобов'язанням держави стосовно підтримки життєзабезпечення регіонального соціуму на відповідному рівні, необхідному для його виживання. Межа цих гарантій не дозволяє вийти на рівень нормального функціонування та розвитку людини, але дає змогу не допустити можливості фізичного її знищення [28, с. 15]. Слід відмітити, що під соціальною захищеністю розуміють систему заходів, що забезпечує достатній рівень життя, який виражається в певній кількості і якості споживчих благ і послуг.

Відповідно до ст. 46 Конституції України, громадянам надається право на соціальний захист, що включає забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Надання цього права гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення.

Для здійснення соціальної політики в Україні створено державні структури, такі як Міністерство соціальної політики, Управління політики зайнятості та трудової міграції, Пенсійний фонд, Фонд соціального захисту інвалідів, Державний комітет у справах національностей та міграції, Фонд соціальної адаптації молоді України, Міністерство охорони здоров'я, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Державний комітет з нагляду за охороною праці та ін., а також структурні підрозділи зазначених відомств на місцях і відповідні відділи та управління обласних (міських) виконкомів. Соціальна політика реалізується через програми, які базуються на законодавчій базі, постановках, положеннях та інших урядових рішеннях. Так, відповідно до Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [29], на засаді цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку встановлюється загальний порядок розроблення, затвердження та виконання зазначених прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку.

Стосовно заходів соціального захисту населення можна виділити такі його напрями: макроекономічне регулювання ринку праці (диференціація доходів, особистого споживання, забезпечення професійної і соціальної мобільності населення); офіційна регламентація реального прожиткового мінімуму та регулярна його індексація; організація ефективної системи формування доходів відповідно якості та результатам праці людини незалежно від сфери економіки; забезпечення ефективної зайнятості, підготовка та перекваліфікація кадрів, які б дозволяли кожній людині знаходити застосування своїх особистих здібностей у відповідній сфері діяльності з урахуванням інтересів споживачів; система соціальної підтримки безробітних [28].

Висновки з проведеного дослідження. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити наступні висновки.

Дія правового чинника полягає в тому, що держава, втручаючись у розвиток процесів, що протікають у всіх сферах соціального життя населення, створює правову систему життєдіяльності регіонального соціуму. Сучасне законодавство України забезпечує формування та регулювання всіх сфер соціального життя регіонального соціуму, в якій держава і громадяни однаково відповідальні одне перед одним і перед законом.

Державне регулювання процесів відтворення населення є важливою складовою єдиного комплексу централізованих впливів на соціально-економічні процеси та здійснюється з метою задоволення суспільної потреби у відтворенні населення та його розміщенні на території в масштабах і пропорціях, які б відповідали перспективам соціально-економічного розвитку території.

Державне регулювання процесів відтворення трудових ресурсів полягає в тому, що держава втручається в процеси соціально-трудова сфери суспільства, забезпечує наявність соціально-трудова гарантій своїм громадянам у галузі зайнятості та працевлаштування шляхом правового регулювання ринку праці.

Державне регулювання процесів збереження суспільного здоров'я здійснюється з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності та довголітнього активного життя соціуму, усунення факторів, що шкідливо впливають на їх здоров'я, запобігання й зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості.

Правове регулювання здобуття відповідного освітнього рівня регіональним соціумом полягає в забезпеченні права на його отримання та створення правових засад функціонування навчальних закладів.

Державне регулювання функціонування сфери культури здійснюється з метою сприяння консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, утвердження поваги в суспільстві до національних традицій і культурної спадщини, збагачення та розвиток культури і духовності українсько-го суспільства та ін.

Важливим чинником, який забезпечує розвиток усіх сфер соціального життя регіонального соціуму, є соціально-економічний. Система соціального захисту, що забезпечує достатній рівень життя регіональному соціуму, який відбивається в певній кількості і якості споживчих благ і послуг, реалізується через соціальні програми, які базуються на законодавчій базі, постановвах, положеннях та інших урядових рішеннях. Встановлені державні соціальні гарантії визначають міру відповідальності держави перед своїми громадянами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Арато А. Концепция гражданского общества: восхождение, упадок и воссоздание, и направления для дальнейших исследований / А. Арато // Полис. – 1995. – № 3 – С. 15-20.
- Управління трудовим потенціалом : навч. посіб. / [В.С. Васильченко, А.М. Гриненко, О.А. Грішнова та ін.]. – К.: КНЕУ, 2005. – 403 с.
- Статистичний щорічник Донецької області за 2012 рік. – Донецьк: Держкомстат України, Головне управління статистики в Донецькій області, 2013. – 472 с.
- Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 № 2811-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.
- Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show>.
- Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/annot/436-15>.
- Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
- Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 № 108/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.
- Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
- Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 № 1533-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>.
- Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
- Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
- Міненко В.Л. Перспективи розвитку організаційно-правового забезпечення державного регулювання ринку праці та зайнятості населення в Україні // Держава та регіони : науково-виробничий журнал / гуманітарний університет «Запорізький інститут державного та муніципального управління». – Запоріжжя, 2010. – С. 189-193.
- Москаленко В.Ф. Стан та формування нормативно-правової бази охорони здоров'я України (1992–1999 рр.) / В.Ф. Москаленко // Проблеми екології та медицини. – 2000. – № 1. – С. 3.
- Орда О. Державне управління системою забезпечення населення України стаціонарною медичною допомогою: генезис, стан та перспективи розвитку / О. Орда, В. Долот, Я. Радиш // Вісник НАДУ. – 2004. – № 4. – С. 135-144.
- Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
- Вороненко Ю.В. Медичне право в системі права України: стан і перспективи розвитку / Ю.В. Вороненко, Я.Ф. Радиш // Укр. мед. часопис. – 2006. – № 5. – С. 5-10.
- Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua/laws/show/2801-12.
- Постанова Кабінету міністрів України «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»)» від 3 листопада 1993 р. № 896 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
- Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17.04.2002 № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
- Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
- Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» від 20.01.1998 № 65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF>.
- МОН України Наказ «Щодо Положення про організацію наукової, науково технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації» від 01.06.2006 № 422 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1197-06>.
- Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» від 23.11.2011 № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show>.
- Корж-Ікаєва Т.Г. Освітнє право України: питання становлення / Т.Г. Корж-Ікаєва // Митна справа. – 2011. – № 1(73) частина 2. – С. 451 – 455.
- Босак О.В. Нормативно-правове регулювання системи професійної освіти / О.В. Босак, Н.Н. Рим // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2009. – № 2(5). – С. 63-65.
- Закон України «Про культуру» від 14.12.2010 № 2778-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
- Борецька Н.П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми : моногр. / Н.П. Борецька. – Донецьк : Янтар, 2001. – 352 с.
- Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 № 1602-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.